

Kouluvalintapolitiikka kaataa peruskoulun?

Piia Seppänen, Mira Kalalahti, Risto Rinne & Hannu Simola (toim.): Lohkoutuva peruskoulu. Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka. Suomen Kasvatusalan tutkimuksia 68, Kasvatustieteellinen Seura ry. 2015. 544 s. ISBN 978-952-5401-70-7.

Globalisaation vaikutuksesta Suomen pohjoismaiselle mallille elää kaksi narratiivia: yhtäältä poliittisten voimien katsotaan luopuneen hyvinvointivaltion arvopohjasta, toisaalta monet tekijät viittaavat siihen, että hyvinvointivaltio elää poliittisessa korkeasuhdanteessa. Nyt suomalaiset koulutussosiologit osallistuvat keskusteluun usean tutkimusprojektin tuloksia kokoavalla artikkelikirjalla *Lohkoutuva peruskoulu: Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*, jossa arvioidaan 1990- ja 2000-lukujen koulutuspoliittisia valintoja.

Kirjan keskiössä on niin kutsuttu kouluvalintapolitiikka, jolla tarkoitetaan vanhempien mahdollisuutta valita lastensa koulu. Teoksen mukaan kouluvalintapolitiikka on lisännyt eriarvoisuutta, kuten kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden pohjalta olisi voitu päätellä (s. 204). Se merkitsee eriytyneitä koulupolkuja ja koulujen mahdollisuutta valikoida oppilaansa.

Kirjan artikkelit osoittavat, että mahdollisuudet hyötyä kouluvalintapolitiikasta heijastelevat vanhempien koulutustasoa ja yhteiskuntaluokkaa. Huolimatta siitä, että peruskoulu koetaan edelleen yhteiskunnallisesti tärkeäksi instituutioksi, suhtautuminen koulutukseen, kouluvalintaan ja koulujen maine-eroihin kytkeytyy vanhempien sosiaaliseen asemaan. Kuten Janne Varjo, Mira Kalalahti ja Heikki Silvennoinen kirjoittavat, hyvätuloiset käyttävät valinnanvapautta aktiivisimmin (s. 144).

Kirjassa kouluvalintapolitiikan läpimurto ajoitetaan 1980-luvun lopulla alkaneeseen poliittiseen käännteeseen. Hiljalleen – ja kirjoittajien mukaan lähes keskustelutta – peruskoulujen toimintalogiikka muutettiin ”markkinaehtoisemmaksi”. Tämä loi sosiaalisia mahdollisuuksia, joita koulutetut osaavat hyödyntää.

Kouluvalinta on yksilöllisesti houkuttelevaa ja hyödyllistä, mutta samalla siinä on sosiaalisesti haasteellinen puoli. Kukaan ei voi valita vanhempiaan, mutta vanhempien toiminta rajaa lapsen koulunkäyntiin ja myöhempään elämään liittyviä mahdollisuuksia. Mikäli ihanteena pidetään yksilöllisyyttä, koululaitokseen liittyvät poliittiset valinnat ovat olleet ongelmallisia. Teoksessa korostetaan, että 1990-luvun valinnoilla

hyväksyttiin vanhempien keskeisempi vaikutus lasten koulureitteihin lahjojen ja kykyjen sijaan. Koulutuspoliittista vastuuta siis siirrettiin yhteiskunnalta vanhemmille, ja se oli selvä linjamuutos perinteiseen, oppilasta yksilöllisesti lähestyvään ja oppilaan elämänpolun kannalta ratkaisevia valintoja myöhemmäksi ajoittavaan peruskoulupoliittikkaan.

Jos ansiokkaasta teoksesta etsii puutteita, voi sellaisena pitää sen melko historiatonta lähestymistapaa. Poliitikassa kontinueettiin ja diskontinueettiin kysymykset ovat kuitenkin olennaisia. Kirjan mukaan kouluvalintapoliittikka omaksuttiin 1990-luvulla kansainvälisiltä järjestöiltä. Tätä perustellaan sinänsä relevantilla havainnolla, että kouluvalintapoliittikka saa eri maissa "samankaltaiset perustelut ja ratkaisut" (s. 25). Lisäksi teoksessa tulkitaan, että "[v]alinnanvapautta korostava koulutuspolitiikka on lähtöisin pikemminkin uusliberalistisiin oppeihin uskovan ylikansallisen eliitin aloitteesta kuin kansalaisyhteiskunnan vapauden vaatimuksista." (s. 348)

Väitteisiin voidaan tarttua kriittisesti, vaikka ne vaikuttavat uskottavilta. Itseasiassa kouluvalintapoliittikka on vanhempi ilmiö, johon oikeisto tukeutui jo 1960- ja 1970-lukujen peruskoulupoliitikassa. Porvarillinen koulutuspolitiikka korosti vanhempien vapautta valita lapsilleen sopiva koulu. Tämä perustui julkisen vallan, erityisesti vasemmistopoliitiikan epäilyyn. Lisäksi siinä näkyivät sosialismin pelko, yksityisomistuksen suojele ja talonpoikais-porvarilliset ihanteet. Kouluvalintapoliitikalle olikin olemassa vahva kotimainen pohja, ja myös 1980-luvun lopun voimasuhteet ja ilmapiiri kannustivat suunnan muutokseen.

Kirjan mukaan suomalaisessa koulutuspolitiikassa ei ole vedottu YK:n kansainvälisiin sopimuksiin "yksilöllisen tasa-arvon" tukemisesta (s. 96, viite 28). Tosiasiaa yhtenäiskoulua vastustettiin 1960- ja 1970-lukujen Suomessa ja myös muissa Pohjoismaissa vetoamalla juuri YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen. Sen nojalla puolustettiin vanhempien oikeutta valita lapsilleen koulu.

Kun kirjan kuvausta uusimmasta koulutuspolitiikasta vertaa menneisyyteen, muutos vaikuttaa ilmeiseltä, mutta dramaattisemminkin olisi voinut käydä. Valinnanvapautta ei enää rinnasteta niin kutsutun perinteisen yhteiskuntajärjestyksen tai "suomalaisen elämänmuodon" tukipilariksi. Pikemminkin valinnanvapaus nähdään joko vanhempien arvokkaana mahdollisuutena tai vaihtoehtoisesti uhkana, joka tuhoaa perinteisen peruskoulupoliitiikan.

Huoli peruskoulun eriarvoistumisesta on kirjan artikkelien mukaan perusteltu. Laajemmassa yhteiskunnal-

lisessa merkityksessä 1990-luvun käänteeseen arviot ovat vasta aluillaan. Markkinatalouden ja sosialismin rinnakkaiselo näyttää globalisaationkin olosuhteissa kestävältä ja hedelmälliseltä, ja peruskoululla on sädekehä Pisa-tulosten myötä. Toisaalta koulutuspolitiikassa käänne on teoksen evidenssin valossa ollut suhteellisen merkittävä, vaikka vuoden 1998 perusopetuslaki hylkäsi vuosikymmenen alun hurjimmat visiot. Peruskoulu hyväksytään laajasti, vaikka poliittinen keskustelu "tasapäistämisestä" tai "DDR-peruskoulusta"(!) nousee ajoittain esille.

Artikkelit perustelevat vakuuttavasti, että koulupii-rijaon deregulaatio ja kouluvalintapoliittikka ovat eriyttäneet koulureittejä, mikä puolestaan on vahvistanut vanhempien valtaa. Tätä on vaikea sovittaa perinteiseen, mahdollisuuksien tasa-arvoon pohjautuvaan peruskoulupoliittikkaan. Lisäksi yhteiskuntaluokka vaikuttaa olennaisesti valinnanvapauden hyödyntämiseen.

Kirja on ajankohtainen ja puhutteleva. Peruskoulusta muodostetaan laajempi kehys sosiaalishistorian analyysille, vaikka fokus onkin formaalissa yhteiskuntaja kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Kokonaisuutena teos on vakuuttava ja tärkeä kontribuutio kouluvalintakeskusteluun, ja sillä on myös kunnallispoliittista relevanssia. Kirjan tulokset kehottavat historiantutkijoita tarttumaan uusimman peruskoulupoliitiikan kysymyksiin. Missä määrin kyse on uudesta ja vanhasta? Miten poliittiset valinnat on perusteltu ja miten ne suhteutuvat myöhempään evidenssiin?

VILLE OKKONEN, VTM, KM
TURUN YLIOPISTO